

УДК 336.71

Колеватова А.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

Kolevatova Alena,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Mykolaiv National University name of V.Sukhomlynsky

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Колеватова А.В. Бюджетна політика та її вплив на фінансову безпеку держави. За часів незалежності України виникло питання забезпечення фінансової безпеки та її підтримки на досить високому рівні, а також визначення залежності фінансової безпеки від стану бюджетної політики держави. Головний складник фінансової безпеки держави загалом формує її бюджетна безпека, що являє собою рівень забезпечення платоспроможності країни, враховуючи баланс доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Бюджетна безпека є важливою умовою формування та функціонування бюджетної системи України та виступає головним критерієм ефективності її бюджетної політики й організації бюджетного процесу. У цій статті розглянуто проблеми та представлено основні перспективні напрями розвитку бюджетної політики України як важливого інструменту забезпечення фінансової безпеки. Проаналізовано динамічний розвиток бюджетної політики за останні роки та наведено шляхи вирішення проблем завдяки використанню запропонованих пріоритетів зміцнення бюджетної політики, також визначено фактори забезпечення фінансової безпеки держави за умов кризового стану економіки. Окреслені основні напрями зміцнення фінансової безпеки держави. Визначено зовнішні та внутрішні загрози, а також вагомі ризики, що здійснюють важливий вплив на стан фінансової безпеки України.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, бюджетна політика, бюджет, фінанси, розвиток, глобалізація, фінансова криза, фінансові можливості.

Колеватова А.В. Бюджетная политика и ее влияние на финансовую безопасность страны. Во времена независимости Украины возник вопрос обеспечения финансовой безопасности и ее поддержки на достаточно высоком уровне, а также определена зависимость финансовой безопасности от состояния бюджетной политики государства. Главную составляющую финансовой безопасности государства в целом формирует ее бюджетная безопасность, что представляет собой уровень обеспечения платежеспособности страны, учитывая баланс доходов и расходов государственного и местных бюджетов и эффективности использования бюджетных средств. Бюджетная безопасность является важным условием формирования и функционирования бюджетной системы Украины и выступает главным критерием эффективности ее бюджетной политики и организации бюджетного процесса. В статье рассмотрены проблемы и представлены основные перспективные направления развития бюджетной политики Украины как важного инструмента обеспечения финан-

совою безпекою. В статті проаналізовано динамічне розвиток бюджетної політики за останні роки, представлені шляхи вирішення проблем завдяки використанню запропонованих пріоритетів зміцнення бюджетної політики, а також визначені фактори забезпечення фінансової безпеки держави в умовах кризового стану економіки. Очерчені основні напрями зміцнення фінансової безпеки держави. Визначені зовнішні та внутрішні загрози, а також вагомі ризики, здійснювані важке вплив на стан фінансової безпеки України.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, бюджетна політика, бюджет, фінанси, розвиток, глобалізація, фінансовий криза, фінансові можливості.

Kolevatova Alena. Budget policy and its impact on the financial security of the state. During the independence of Ukraine, there was a question of ensuring financial security and its support at a sufficiently high level, as well as determining the dependence of financial security on the state of fiscal policy of the state. The main component of financial security of the state as a whole forms its fiscal security, which is the level of ensuring the country's solvency, taking into account the balance of incomes and expenditures of state and local budgets and the efficiency of using budget funds. Budget security is an important condition for the formation and functioning of the budgetary system of Ukraine and serves as the main criterion for the effectiveness of its fiscal policy and budget process organization. The article deals with the problems and presents the main perspective directions of the development of Ukraine's fiscal policy as an important tool for ensuring financial security. The author analyzes the dynamic development of fiscal policy in recent years and presents ways of solving problems through the use of the proposed priorities of fiscal policy strengthening, and also defines the factors of ensuring financial security of the state in the conditions of the crisis state of the economy. The main directions of strengthening of financial security of the state are outlined. The external and internal threats, as well as significant risks, which have an important impact on the financial security of Ukraine, are determined. Budget security of the state consists in protection against the influence of internal and external threats in the budget system, which is achieved due to the ability of public authorities to form a sufficient amount of budget resources for the state to fulfill its functions. Forming budget security, the state must adhere to the following basic conditions: taking into account the requirements of all objective economic laws and laws of development of society; studying and taking into account previous experience of financial and budget development; studying and taking into account the experience of other countries; taking into account the specific stage of development of society, peculiarities of the internal and international situation; adherence to an integrated approach to the development and implementation of activities.

Key words: financial security, economic security, fiscal policy, budget, finance, development, globalization, financial crisis, financial opportunities.

Постановка проблеми. Актуальність питання забезпечення та оцінки стану фінансової безпеки України на сучасному етапі розвитку не викликає ніяких сумнівів, оскільки нестабільна ситуація, що виникла у фінансовій сфері, не дозволяє забезпечити достатній рівень економічного зростання української економіки. Політична, економічна, воєнна ситуація, що склалася в державі, негативно впливає та ускладнює вільний перехід до високоєфективних ринкових механізмів господарювання, формує складні умови для удосконалення фінансової політики України. Саме тому виникає гостра необхідність підвищення рівня фінансової безпеки держави загалом та її складників зокрема, а також удосконалення методики оцінки стану фінансової безпеки України в умовах нестабільності, фінансової кризи та складної економічної ситуації в країні. Бюджетна система, яка планує та розподіляє наявні та майбутні доходи і видатки, посідаючи вагоме місце в економічному просторі, може повністю змінити наявний сучасний стан економіки, причому як у кращий, так і в гірший бік. Отже, в умовах сьогодення постає питання проведення якісної оцінки впливу бюджетної політики на фінансову безпеку України, визначення переваг та недоліків під час її реалізації, а також виявлення стратегічних можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних учених-науковців, відомих економістів, які вивчали проблеми бюджетної політики та досліджували оцінку стану фінансової безпеки України, доцільно виділити О.В. Ареф'єва, І.О. Александрова, О.І. Барановського, І.А. Белоусова, А.В. Бесчастного,

І.О. Бланк, А.І. Бутенко, З.С. Варналій, С.В. Васильчак, Т.П. Вахненко, О.С. Власюк, Л.О. Волощук, В.М. Геєць, Б.В. Губського, М.М. Єрмошенка, Я.А. Жаліло, В.І. Мунтіян, С.В. Науменкову, О.В. Озаріна, В.М. Опаріна, Г.А. Пастернак-Таранушенко, А.І. Сухорукова, Г.М. Тарасюк, В.В. Третяк, С.В. Філіппову, Л.В. Фролову, В.Т. Шлемко, О.Ю. Шевченко, І.О. Школьник.

Наукові роботи та публікації вищенаведених вчених-науковців здійснюють значний вплив на розвиток питання взаємозалежності бюджетної політики та фінансової безпеки України загалом, також дослідники приділяли увагу методологічним основам аналізу стану економічної безпеки України та виявленню загроз в її підсистемах. Досить актуальними є теоретико-методологічні досягнення в бюджетній сфері, проте потребують подальшого вирішення проблемні питання на сучасному етапі, з цією метою вважаємо за необхідне визначення стратегічних напрямів і завдань бюджетної політики щодо стабілізації і розвитку держави, а також методів досягнення високого рівня її ефективності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукової статті є поглиблення вивчення теоретико-методичних засад та розроблення подальших практичних рекомендацій, спрямованих на покращення стану фінансової безпеки України та виявлення впливу на неї бюджетної політики держави.

Виклад основного матеріалу. Механізм забезпечення фінансової безпеки на сучасному етапі розвитку держави являє собою важливу складову частину управління довгостроковим розвитком національної економіки, адже

за низького рівня фінансової безпеки неможлива незалежність, стабільність і сталий розвиток країни. Сучасний стан національної безпеки України характеризується деструктивним впливом фінансових загроз на розвиток країни, основними серед яких є боргова залежність, зростання тіньового сектору економіки, корумпованість переважно всіх ланок фінансової системи, нестабільність банківського сектору. З огляду на це актуальними стають наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення методичного забезпечення моніторингу фінансового стану економіки України, внутрішніх та зовнішніх загроз із метою раннього виявлення кризового розвитку держави; контроль за виконанням заходів із формування фінансової безпеки й оцінка отриманих результатів шляхом використання фінансового інструментарію.

Залежність стану фінансової безпеки у грошово-фінансовій сфері проявляється у внутрішніх чинниках, зовнішній фінансово-кредитній політиці, політичній ситуації, що склалася в країні, досконалості законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, а також ефективності управлінських рішень у сфері фінансової політики.

Відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. №1277 «фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, що забезпечує створення необхідних фінансових умов для стабільного соціально-економічного розвитку країни, формує стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створює умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни» [7].

Розглянемо та узагальнимо складники фінансової безпеки України, а саме: банківську, боргову, бюджетну,

валютну, грошово-кредитну безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору на рис. 1.

Фінансова безпека виступає найважливішою складовою частиною національної безпеки, оскільки без належного її забезпечення практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою.

Так, учений-науковець О.І. Барановський розглядає та вивчає фінансову безпеку держави як одну з найважливіших складових частин національної безпеки, створення якої базується на основі принципу незалежності, ефективної діяльності і конкурентоспроможності фінансово-кредитного механізму функціонування фінансової системи України. Він вважає, що фінансова безпека відображається через призму критеріїв і показників, які характеризують її ефективність, збалансованість фінансових ресурсів, ліквідність активів і потребу в грошових і золотовалютних резервах, а також показує захищеність фінансових інтересів на певних рівнях фінансових відносин, що виникають у державі [1, с. 167].

На наш погляд, вищенаведений підхід лише частково визначає фінансову безпеку, проте не досить точно виявляє реальний стан фінансово-кредитного сектору, оскільки поза увагою залишається значна кількість факторів та складників фінансової безпеки, в тому числі бюджетний і борговий.

Заслугує на увагу підхід В.В. Бутенка, який зазначає, що фінансова безпека являє собою такий стан фінансової сфери держави, якому властива збалансованість та висока якість системної сукупності різних фінансових інструментів, технологій і послуг, що виявляють стійкість як до внутрішніх, так і до зовнішніх загроз, а також є здатними захищати національні фінансові інтереси,

Рис. 1. Основні складники фінансової безпеки України

Джерело: [2]

мають достатні обсяги фінансових ресурсів для населення і суб'єктів господарювання [2, с. 170-179].

Схожим, проте ширшим є трактування зазначеного поняття О.М. Грабчука [3, с. 14-19] та І.Н. Чугунова [8, с. 79-82], оскільки, на їхню думку, «під фінансовою безпекою потрібно розуміти саме такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання».

Отже, в результаті наведених теоретичних досліджень та виходячи з вищенаведених трактувань щодо загроз фінансової безпеки України, визначимо найбільш вагомі ризики, що сформувався на цьому етапі:

- зростання рівня зовнішнього боргу та виникнення небезпеки загострення фінансової кризи;
- збільшення дефіциту бюджету та зростання рівня неефективності бюджетної політики щодо формування доходів та витрат бюджету;
- нестабільність нормативної, законодавчо-правової бази та військовий конфлікт на сході України;
- зниження рівня стабільності національної грошової одиниці та низька інвестиційна активність;
- падіння купівельної здатності населення та зниження рівня соціально-економічної орієнтованості економіки.

До зовнішніх загроз фінансовій безпеці України віднесемо:

- зростання залежності України від іноземного кредитування, а також збільшення зовнішньої фінансової заборгованості;
- зовнішньоекономічна політика України характеризується не досить чіткою спрямованістю щодо досягнення поставлених цілей;
- високий рівень залежності економіки України від імпорту та відсутність умов для забезпечення експортної активності.

Кожна з наведених загроз має різноманітний характер впливу на фінансову безпеку, і їх ліквідація може здійснюватися різними ефективними методами. З метою уникнення загроз необхідно правильно скомпонувати роботу для зміцнення фінансової безпеки в умовах глобалізації та здійснити низку таких заходів:

- використовувати комплексний підхід щодо реформування бюджетного процесу як на державному, так і на місцевому рівнях, а також на рівні міжбюджетних відносин в аспекті вдосконалення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності, орієнтації бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);
- розробити поетапну стратегію скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу;
- зменшити зовнішній борг України шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх запозичень та погашення довгострокових запозичень реального сектору економіки;
- забезпечити потреби економічного зростання країни, розробляючи та впроваджуючи при цьому виважену грошово-кредитну політику стабілізації рівня національної грошової одиниці, що буде також спрямована на зниження рівня інфляції;

- чітко визначити права та обов'язки емітентів, інвесторів, розробляючи ефективну систему державного регулювання ринків капіталу, посилюючи контроль над дотриманням вимог законодавства, при цьому слід запобігати виникненню шахрайства.

Впровадження та реалізація викладених заходів є досить актуальною для України, потребує збалансування і комплексної взаємодії всіх гілок влади та суб'єктів господарювання. Наведені шляхи підвищать рівень фінансової безпеки держави та дадуть змогу досягти економічного зростання в умовах глобалізації.

Незважаючи на це, питання проведення заходів бюджетної політики у контексті реальних та дієвих шляхів щодо забезпечення фінансової безпеки держави є проблемним. Проведення бюджетної політики повинне сприяти покращенню соціально-економічного стану країни та розв'язанню проблем, що негативно впливають на розвиток фінансового сектору держави.

В умовах розвитку сьогодення однією із найактуальніших є потреба збалансованого розподілу та перерозподілу фінансових і нефінансових активів для задоволення потреб громадян України та досягнення необхідного рівня фінансової безпеки.

У процесі формування бюджетної політики важливими залишаються інституційні чинники. Проведення аналізу пріоритетних напрямів бюджетної політики на 2015-2020 роки дав змогу сформулювати її основні напрями щодо забезпечення фінансової безпеки країни:

- 2015 рік – стабілізація економіки, забезпечення ефективності, раціональності, жорсткості та прозорості бюджетної політики, виконання вимог співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями;
- 2016 рік – створення передумов зростання економіки за рахунок здійснення структурних реформ, забезпечення ефективності бюджетної політики, пріоритетність фінансування безпеки та оборони;
- 2017 рік – забезпечення стабільності розвитку економіки, збалансованості державного бюджету, виконання вимог міжнародних фінансових організацій та розширення співробітництва з ЄС;
- 2018-2020 роки – активний характер управління бюджетними коштами із забезпеченням фінансової стабільності та економічного зростання зі зменшенням рівня державного боргу.

З метою вдосконалення бюджетної політики її необхідно адаптувати до умов наявного економічного середовища, при цьому значний перелік факторів, що зумовлюють пріоритетні напрями бюджетної політики, приведе до деяких змін тактики, але її основна ціль щодо забезпечення соціально-економічної рівності повинна залишатися незмінною. Бюджетна політика як фактор фінансової безпеки повинна відповідати стандартам, розробленим та визначеним вітчизняними та зарубіжними науковцями. О.В. Тарасова вважає, що основними загрозами бюджетній політиці та фінансовій безпеці є декілька факторів: високий рівень державного боргу, значний дефіцит державного бюджету, підвищення частки видатків державного бюджету на фінансування оборони, інфляція [4, с. 78].

Провівши аналіз наявних основних загроз бюджетної політики та фінансової безпеки України, дослідивши наявний бюджетний дефіцит, державний борг, рівень інфляції, відмітимо, що державні фінанси України є нестійкими, підлягають постійним економіч-

ним та фінансовим ризикам. Наступними важливими проблемами є зниження рівня експорту продукції та одночасне зростання імпорту, спад купівельної спроможності більшої частини населення, ріст зовнішніх зобов'язань перед світовими фондами та загалом несприятлива інвестиційна привабливість держави. Як вважає С. Онищенко, головним завданням держави в контексті покращення і зміцнення бюджетної безпеки є створення такого економічного, соціального, політичного, правового середовища, яке б зуміло збалансувати та стимулювати бюджетний процес, використовуючи при цьому пріоритетні шляхи реалізації відповідних заходів [5, с. 81-82].

Серед основних пріоритетів зміцнення фінансової безпеки держави можна виділити такі:

- підвищення рівня інвестиційної привабливості України;
- розвиток децентралізації та формування бюджетних резервів;
- упровадження системи контролю з метою підвищення бюджетної ефективності;
- зниження дефіциту бюджету.

Переорієнтація бюджетної політики на цілі, які будуть забезпечувати розвиток економіки України, є необхідною в сучасних умовах. На основі Положення про основні напрями бюджетної політики на 2019–2021 роки відмітимо, що встановлені нові підходи до формування бюджетів, самі ж завдання бюджетної політики спрямовані на забезпечення соціально-економічного зростання та сталого розвитку суспільства, також визначено основні пріоритети використання бюджетних коштів шляхом упровадження та реалізації виваженої і послідовної бюджетно-податкової політики в довгостроковій перспективі. Основні прогнозні показники наведено у таблиці 1. Слід зазначити той факт, що ці показники є прогнозними та середньозваженими, за виникнення необхідності або економічно-політичних змін їх значення може бути зміненим (зміни можуть бути пов'язані з нестабільністю грошової одиниці, зміцненням або занепадом ВВП, іншими причинами).

Потрібно звернути увагу на динаміку запропонованих прогнозних показників Державного бюджету України на 2020–2021 роки (табл. 2).

Проаналізувавши динаміку прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 роки, було виявлено можливу позитивну тенденцію зростання валового внутрішнього продукту. Проведений аналіз даних таблиці 2 свідчить, що у запропонованому проекті планується ріст валового внутрішнього продукту України на рівні 11,9%. Темп зростання реального валового вну-

трішнього продукту за цей період прогнозується у розмірі 2,2%. Зменшення індексу споживчих цін планується на 0,2%, що приведе в майбутньому до збільшення власних заощаджень населення. Позитивним у реалізації основних напрямів бюджетної політики України є зниження рівня безробіття на 2,4%. Зростання рівня інфляції підвищить обмінний курс гривні до долара США на 1,3%.

Таблиця 1

Прогнозні показники макроекономічного і соціального розвитку України на 2019 рік

Показник	Прогнозне значення
Валовий внутрішній продукт номінальний, млрд. грн	3733,9
Темп зростання ВВП реального, %	103,6
Індекс споживчих цін, %	106,5
Індекс цін виробників, %	107,2
Обмінний курс гривні до долара США, грн	30,5
Рівень безробіття населення, %	8,9

Джерело: [6]

Безперечним є той факт, що ефективність реалізації пріоритетів бюджетної політики у контексті забезпечення бюджетної безпеки можна досягти за умови системного підходу органів державної влади до формування бюджетного процесу, при цьому необхідним є визначення реального бюджетного потенціалу окремих територій, впровадження дієвої видаткової політики і стабільних надходжень до бюджету та вибору оптимальних методів покриття дефіциту [3, с. 34].

Висновки та пропозиції. Отже, бюджетна безпека держави полягає у створенні ефективного захисту від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз у бюджетній системі, досягнення якого повинне відбуватися за рахунок виконання державою своїх функцій та здатності органів державної влади формувати в достатньому обсязі бюджетні ресурси. Формуючи бюджетну безпеку, держава повинна враховувати вимоги всіх об'єктивних економічних законів і закономірностей розвитку суспільства; вивчати попередній досвід фінансового і бюджетного розвитку, брати до уваги досвід інших країн, особливості внутрішнього та міжнародного становища; дотримуватися комплексного підходу до розроблення і реалізації заходів.

На основі проведеного дослідження слід відмітити, що лише за умови ефективного виконання ціленаправленої роботи органів державної влади та місцевого самоврядування можливе забезпечення фінансової безпеки та вдосконалення бюджетної політики держави. Основною

Таблиця 2

Динаміка прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення, +/-	Темп приросту, %
Валовий внутрішній продукт номінальний, млрд. грн.	4116,5	4606,5	490	11,9%
Валовий внутрішній продукт реальний, темп зростання, %	104	106,3	2,3	2,2%
Індекс споживчих цін, %	105	104,8	-0,2	0,2%
Індекс цін виробників, %	106	105,6	0,4	-0,4%
Рівень безробіття населення віком 15–70 років	8,5	8,3	-0,2	2,4%
Середній обмінний курс гривні до долара США	31,4	31,8	0,4	1,3%

Джерело: [6]

функцією держави на шляху формування загальної стратегії фінансової безпеки повинна стати бюджетна полі-

тика розвитку і стабілізації фінансової сфери для забезпечення соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: проблема виміру. Економічне прогнозування. 2006. № 1. С. 7-32.
2. Бутенко В.В. Роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 1. С. 170-179.
3. Грабчук О.М. Трансформації концептуальних засад бюджетної політики України. Економіка розвитку. 2017. № 3. С. 14-19.
4. Тарасова О.В. Фінансова політика і бюджетна безпека України. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10. Вип. 1. С. 76-80.
5. Онищенко С. Засади формування ефективної державної політики, орієнтованої на забезпечення бюджетної безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2015. Вип. 2. С. 81-85.
6. Про основні напрями бюджетної політики на 2019-2021 роки: проект постанови [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63995.
7. Про державний бюджет України на 2018 рік: закон України № 2246-19 від 07.12.2017 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
8. Чугунов І. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2014. № 4. С. 79-91.